

srede septembra so izdelali 375 različnih letakov. Padovska komisija je v propagandnih sporočilih uporabila tudi »Jugoslovansko vojsko« in v ta namen izdelala od srede junija do srede septembra 54 novih letakov (5 milijonov kopij) in 12 edicij biltena »Jugoslavija« (1.400.000 kopij) – kar 20% propagandnega materiala v tem času. Glavnino gradiva, ki je razglašalo nejasen ideal svobodne, združene in neodvisne države Srbov, Hrvatov in Slovencev, je podpisal Jugoslovanski odbor. Padovska komisija je izpostavljala zatiranje Jugoslovancev v AO kot glavni cilj Nemcev in Madžarov. Po ustanovitvi Narodnega sveta v Ljubljani (16.–18. avgusta) je razglasila, kot je zapisal Cornwall: »Greetings to you, white Ljubljana, capital of Slovenia, northern seat of Yugoslavia . . . an important chapter in the history of your people is written today in your house!« (str. 334). Cornwall nato preide na propagando, namenjeno Romunom in Madžarom in se dalj časa posveti uspešnemu italijanskemu podvigu in sicer propagandnemu letu na Dunaj pesnika Gabriela D'Annunzia 9. avgusta in nasploh uspešni uporabi letal za distribucijo letakov. Na koncu poglavja se avtor zopet zadrži pri Jugoslovanskem vprašanju. Problem prisega kralju Petru, pri katerem je vztrajal Jugoslovanski odbor, je ostal nerešen in rekrutiranje prostovoljcev iz italijanskih ujetniških taborišč je bilo blokirano. Število jugoslovanskih prostovoljcev je bilo po mnenju Pivka 943. Od teh je bilo 637 Srbov, 176 Hrvatov in 130 Slovencev, 412 prostovoljcev pa je bilo iz Bosne in Hercegovine. V zadnjem delu pod naslovom »Zadnji napor: zmaga nacionalistične ideje (avgust–november)« avtor obravnava zadnje uspehe propagandnih organizacij tako avstrijske kot zavezniške. Ustavi se pri organiziranju nove medzavezniške konference sredi avgusta, ki je bila v Londonu od 14.–17. avgusta. Na konferenci so ustanovili štiri odbore in sicer »distribution committee«, »military section«, »material committee«, »prisoners of war committee« in »policy committee«. Na konferenci je bil izvršen pritisk na Italijo, da bi se odrekla londonskemu sporazumu. Nato je 8. septembra Sonnino sprejel resolucijo, ki je bila zelo podobna predlagani na Londonski propagandni konferenci. Italijanska izjava pa se je kmalu izkazala kot lažna.

V Padovski komisiji, ki je od srede septembra do poznega oktobra izdelala 264 novih letakov (15 milijonov kopij), se je povečal Ojettijev vpliv. Avstrijska stran pa je od ofenzive na Piavi omejila svojo propagandno dejavnost in pričela poudarjati, da si enostavno želi samo pravega in trajnega miru in da ne hrepeni po italijanskem ozemlju. Njena mirovna propaganda se je nadaljevala vse do italijanske ofenzive, ki se je začela 24. oktobra. Zgodaj novembra pa je bila Avstrijska propagandna organizacija v likvidaciji, saj je bila ukazana razrešitev FA-ja na Dunaju. Tudi v Londonu je EPD, za katero sta Northcliff in Steed načrtovala njeno mirovno vlogo, prenehala z delovanjem z Northcliffovim nenadnim odstopom. V Padovi je medtem Ojetti prejemal čestitke od italijanske vojske za njegov prispevek k zmagi s propagandnim orožjem. Cornwall zaključuje: » . . . z vlažnimi očmi si je skupina segla v roke in odpoštovala.« (str. 409), s tem pa je tudi prenehala delovati Padovska komisija.

Avtor John Mark Cornwall s svojim načinom pisanja resnično pritegne bralca, poleg tega pa ga ves čas vzpodbuja k razmišljanju. Problematika jugoslovanskega vprašanja, ki jo obravnava nepristransko, je prikazana na svojevrsten način tudi skozi propagandni material, kar daje delu svojstven pečat. Doktorska disertacija je vsekakor vredna pozornosti. Ob izdaji knjige pa bi jo bilo gotovo koristno prevesti tudi pri nas.

Damjana Fortunat Černilogar

Rukupisna ostavština Vjekoslava Spinčića. Inventar. Uvodnu studiju napisao i sredio ostavštino Ivan Beuc. Zagreb : Arhiv Hrvatske, 1993. 664 strani. (Znanstveno-obavljenska arhivska pomagala, sv. 3).

Vjekoslav Spinčić (1848–1933) je ena osrednjih političnih osebnosti pri istrskih Hrvatih od srede druge polovice 19. pa vse do tridesetih let 20. stoletja. Zapustil je pomembno rokopisno zapuščino, ki je shranjena v Arhivu Hrvatske in šteje približno 13 dolžinskih metrov. Že pred desetletji je zapuščino uredil in jo javnosti tudi predstavil (Arhivski vjesnik 3/1960) dr. Ivo Beuc. Med listinskim gradivom izstopajo v prvi vrsti pisma (16.970 enot), ki so jih Spinčiću naslovili posamezniki, društva, ustanove in drugi. V dr. Beučevi prezentaciji iz leta 1960 ni bilo podrobnejših inventarjev in seznamov. Prav zato je bila uporaba Spinčićevega arhiva omejena. Da bi gradivo naredili dostopnejše, so sodelavci Arhiva Hrvatske pripravili podrobnejši inventar korespondence, vse ostalo gradivo pa so prikazali v sumarnem inventarju. Knjiga, o kateri poročamo, predstavlja tako v podrobnostih Spinčićevo korespondenco, torej pisemsko gradivo, ki ga je Spinčić prejemal.

Objavo spremlja uvodna Beučeva studija, sledi sumarni pregled celote in nato inventarji korespondence, ki so porazdeljeni na tri skupine: kazalo oseb, kazalo korespondentov z nepopolnimi naslovi in kazalo oblastnih organov, društev, uredništev itd. Posebno kazalo našteva kraje, odkoder so se Spinčiću korespondenti oglašali.

Že površen pogled na kazala pokaže, da je v korespondenci veliko virov tudi za slovensko zgodovino, zlasti za zgodovino slovenskega zahoda. Spinčiću so pisali pisma Anton Gregorčič, Andrej Gabršček, Ivan Hribar, Ivan Sušteršič, Ivan Tavčar, Fran Šuklje in mnogi drugi, med njimi zlasti primorski Slovenci.

Seznami – vsaj kar zadeva slovensko stran – niso sestavljeni z veliko natančnostjo. Mnogo oseb je neidentificiranih. Tako se Šuklje omenja le s priimkom. V osebah Krek ali Kreh je morebiti skrit Janez Evangelist Krek. Henrik Tuma je predstavljen dvakrat: s svojim pravim imenom in kot Henrik Turna. Goriškega deželnega poslanca Franca Furlanija je mogoče najti kot Franja Furlanija, kot Frana Furlanija in nazadnje kot Franjo.

Takih primerov je nekaj, zlasti tam, kjer gre za manj znane osebe (za Blgrča je skrit Blazij Grča, Hilarij Zorn nastopa kot Hilarij Zoran, pri čemer je Hilarij priimek). Veliko nedoslednosti je tudi pri krajevnih imenih, saj se Nabrežina navaja tudi kot Nabresina, Kobarid tudi kot Karfreit in Lokev pri Divači

kar v treh inačicah (Loka, Lokva, Lokve). Nekateri pomembnejši korespondenti imajo ob imenu tudi kratko biografsko oznako, tako tudi pesnik Simon Gregorčič, ki pa ima ob letnici rojstva in smrti zapisan še vprašaj. Za čudo se taka vprašaja pojavljata tudi pri imenu Matka Laginje, Josipa Franka in drugih. Veliko korespondentov, tudi takih, ki nastopajo v leksikonih in podobnih priročnikih, nima razrešene kratice imena (L. Furlani, K. Glaser, J. Gostinčar itd.).

Ne oziraje na našete spodrsjlaje, za katere ne more biti primerneга opravičila in ki vzbujajo nejevoljo, je knjiga vendarle uporabna.

Branko Marušič

Le fonti per la storia militare Italiana in età contemporanea. Atti del III seminario. Roma, 16–17 dicembre 1988. Roma : Ministero per i beni culturali e ambientali, Ufficio centrale per i beni archivistici, 1993. 495 strani.

Državni arhiv v Rimu, pravzaprav italijanski državni arhivi (Archivi di Stato) izdajajo nekaj serij publikacij. Poleg štirimesečnika *Rassegna degli Archivi di Stato* (izhaja od leta 1941, pod sedanjim naslovom od leta 1955) še naslednje knjižne zbirke *Strumenti* (do leta 1992 izšlo 116 zvezkov), *Saggi* (do 1992 je izšlo 24 zvezkov), *Sussidi* (do leta 1992 izšlo 6 zvezkov) in *Quaderni della »Rassegna degli Archivi di Stato«* (do leta 1992 izšlo 70 zvezkov). Poleg tega izdajajo arhivi tudi knjige izven navedenih zbirk (v letu 1991–1992 je izšlo 6 naslovov, med njimi tudi dnevnik Camilla Cavourja).

Knjiga o virih za italijansko vojaško zgodovino moderne dobe je izšla kot 25. zvezek zbirke *Saggi*. Prinaša gradivo s simpozijem ki je bil v Rimu konec leta 1988. Podobno kot simpozij je tudi gradivo v objavi porazdeljeno na štiri poglavja. Prvo najboljšeje je namenjeno arhivskim virom, drugo govori o materialnih virih, tretje je namenjeno slikovnemu gradivu, četrto pa pravilnikom in ureditvi vojaške službe na italijanskih tleh (to izrecno poudarjamo, ker posegajo nekateri prispevki še v predzdružitveno obdobje).

O vsem objavljenem gradivu seveda ne bomo poročali, pač pa le o tistem, ki se veže posredno ali neposredno za dogajanja zgodovine slovenskega etničnega ozemlja. V ovodnem prispevku se Antonello Biagini sooča s problematiko italijanskega vojaškega zgodovinopisja (Storiografia militare italiana), ki ima sicer tradicijo, a je vendar njen pravi začetek predstavljal šele prvi državni kongres vojaške zgodovine v Rimu leta 1959 (gradivo izšlo leta 1969). Pisec poroča predvsem o stanju od šestdesetih let dalje in našteva nekatere dosežke, med katere sodijo tudi nekatera dela o prvi svetovni vojni (P. Pieri, P. Melograni, G. Rochat), zlasti pa objave urada za zgodovino italijanske vojske (Ufficio storico dell'esercito), ki je izdal pod uredništvom F. Rossellija tudi razsodbe posebnega sodišča za zaščito države (Tribunale speciale per la difesa dello Stato). Italijanski zgodovinarji so se posvečali tudi balkanskim razmeram, tako V. Biagini (Note e relazioni di viaggio nei Balcani, 1979; Momenti do storia balcanica. Aspetti militari 1981), pomemben je pričetek objave zbirke *I documenti della seconda guerra mondiale* z zapisniki zasedanj glavnega štaba italijanske vojske. Leta 1988 je bila tudi dokončana serija uradnega poročila *L'esercito italiano nella grande guerra 1915–1918*; serija je začela že leta 1927 in obsega v sedmih delih v celoti 37 knjig.

Prispevki, ki jih knjiga objavlja, ne prinašajo inventarjev arhivskega (pa tudi virov materialnega značaja) gradiva (izjema je le pregled pisanih virov o italijanski udeležbi pri bokserski vstaji na Kitajskem). Slovenski raziskovalec prve svetovne vojne se bo zaustavil pri Luigija Grattona razpravi o mestu generala Diaza v historični literaturi. Opravljeni so le sumarični pregledi arhivskega gradiva v rimskem Archivio di Stato ter arhiva zunanjega ministrstva. Važno nahajališče gradiva je tudi inštitut za zgodovino italijanskega odpora v Milanu (Istituto nazionale per la storia del movimento di liberazione in Italia).

V poglavju o materialnih virih je potreba opozoriti na dva prispevka Antonia Seme. Prvi o pisanih virih v goriškem pokrajinskem muzeju sodi pravzaprav v predhodno poglavje, drugi prispevek pa v zelo grobih obrisih predstavi zbirko Diega de Henriqueza v Trstu; poleg predmetov je v Henriquezovi zbirki tudi veliko fotografij in pisanih dokumentov.

Branko Marušič

Eugenio Buccioli, Il veneto nell'obiettivo Austro-Ungarico. L'occupazione del 1917–18 nelle foto dell' Archivio di guerra di Vienna. Treviso 1992. 249 strani.

Ob množici najrazličnejših objav o »veliki vojni« pri Italijanih zevajo še nekatere vsebinske vrzeli. Ena izmed teh je zagotovo problematika avstrijske okupacije italijanskih ozemelj po 12. soški ofenzivi (bitka pri Kobaridu). Edino obsirnejše zgodovinsko delo v italijanskem jeziku je pravzaprav prevod knjige nemške avtorice Christine Horvath-Mayerhofer iz leta 1970, ki je z naslovom *L'Amministrazione militare austro-ungarica nei territori italiani occupati 1917–18* izšel v Vidmu leta 1985. Tudi pri knjigi Eugenia Buccioli o Benetiji skozi avstroogrske pogled (podnaslov: okupacija v letih 1917–1918 na fotografijah dunajskega vojnega muzeja), je nastala s pomočjo Avstrijcev.

Avtor je na Dunaju pregledoval fotografsko gradivo, ga izbral in razvrstil v 12 vsebinskih poglavjih. V prvem je obdelal naloge in dejavnost fotografskega centra avstrijskega Kriegspressequartier nato pa v posameznih poglavjih pokazal fotoposnetke s fronte, iz zraka, posnetke zasedenih krajev, komunikacij, ruševin, sekvenstracij, kmečkega življenja, sožitja okupacijskih sil z domačini, fotografije o zdravstvenih razmerah, o vojnih ujetnikih in nazadnje je zbral podobe vojaških pokopališč. Vse objavljeno gradivo je